

HERMAN WIJFFELS WERKT AAN EEN MISSIE: HET MOET ANDERS, WE PUTTEN DE AARDE UIT. DE LANDBOUW STAAT VOORAAN IN DE **NODIGE CULTUURVERANDERING**, STELT HIJ.

‘Mens hoort in natuurlijke kringloop’

‘DE beste premier die Nederland nooit gehad heeft’, zo werd Herman Wijffels onlangs nog geïntroduceerd bij een optreden in het zondagse discussieprogramma *Buitenhof*. Hij is iemand met een grote staat van dienst, die spreekt met gezag, ook over landbouwzaken. Tien jaar geleden verscheen het bekende rapport-Wijffels over de intensieve veehouderij, waarin werd gepleit voor drastische veranderingen.

Sinds zijn pensionering wijdt Wijffels zich helemaal aan wat je zijn missie zou kunnen noemen: duurzaamheid. Afgelopen week was hij dagvoorzitter op een studiedag van het Netwerk voor een Vitale Landbouw en Voeding, een club van meest melkveehouders die bezig zijn met ‘kringlooplandbouw’. Hun inspirator is Jaap van Bruchem. Die wat excentrieke Wageningen heeft zich toegelegd op het ontwikkelen van gezonde bedrijfssystemen waarbij een gezonde bodem centraal staat. Hij noemt dat zelf ‘kwantumlandbouw’.

Wijffels ziet in dergelijke ‘alternatieve’ bewegingen een kraamkamer voor nieuwe ideeën die in zijn ogen broodnodig zijn om de wereld te redden.

De ex-bankier schuwt grote woorden niet. „De wezenlijke betekenis van deze tijd is dat we een nieuwe beschaving moeten grondvesten. We leven boven het duurzame draagvermogen van de aarde.”

Hij spreekt daarbij nog altijd de taal van de bank: „De grens is bereikt van wat het natuurlijke kapitaal aan rente oplevert. We zijn nu de hoofdsom aan het opsouperen. We moeten onze manier van leven weer in overeenstemming brengen met het draagvermogen van de aarde. Dat is de uitdaging waar we voor staan. De mens moet weer een plaats krijgen in de natuurlijke kringloop. Dat betekent dus ook: optimale benutting van het productievermogen van de landbouw.”

Het gaat hier om grote dingen, maar het klinkt ook al snel wat zweverig...

„Voor mij is het eigenlijk heel simpel. Het gaat erom dat we gaan werken volgens de principes van de natuur. Die kwantumlandbouw kan ik wel toelichten. Dat heeft alles te maken met de natuurwetenschap.

De oude, Newtoniaanse manier van denken gaat uit van losse deeltjes, die is reductionistisch. In de nieuwe natuurwetenschap is de conclusie getrokken dat alles samenhangt.

We moeten in kringlopen denken. Als je verschillende aspecten die van betekenis zijn voor het productieproces met elkaar in verband brengt, krijg je synergie. Bij optimale bodemstructuur en bodemleven kan het wortelstelsel van een plant zich het best ontwikkelen. We moeten kijken naar hoe de natuur zelf functioneert: zonder afval en zonder vervuiling. De natuur is onze leermeester.”

Betekent dat ook dat het allemaal minder moet?

„Ik ben ervan overtuigd dat we voldoende *resources* hebben om ook acht, negen miljard mensen van voeding te voorzien. Er is nog flink capaciteit om de productie uit te breiden.

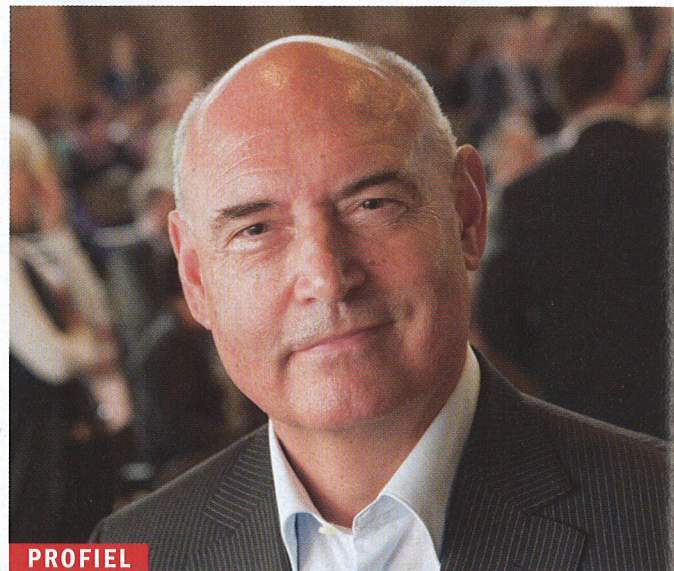
Een verdubbeling in 40 jaar kan wel. Dat heeft alles te ma-

‘De natuur is onze leermeester’

ken met beter benutten van mogelijkheden die er zijn. Ook in Nederland kan dat nog. Kijk naar de verandering in de biënteelt, de laatste tien jaar, de stijgingen in productie per hectare. Fenomenaal!”

Is duurzaamheid per se biologisch?

„Nee. De biolandbouw beschouw ik wel als pionier bij

PROFIEL

Naam: prof. dr. Herman Wijffels (68). **Organisatie:** Universiteit Utrecht. **Functie:** hoogleraar Duurzaamheid en Maatschappelijke Verandering. Daarvoor o.a. voorzitter hoofddirectie Rabobank Nederland, voorzitter SER en bewindvoerder bij de Wereldbank.

het optimaliseren van de natuurlijke productiviteit, maar het is niet de enige route naar een betere toekomst. Ik vind dat wetenschap en life sciences er wel een rol in kunnen spelen. Technologie hoort erbij. Ook gentechnologie, al ben ik geen voorstander van soortenoverschrijdende ingrepen.”

Het is nu tien jaar geleden dat uw rapport over de intensieve veehouderij verscheen. Hoe kijkt u terug?

„Er zijn dingen gebeurd op het gebied van diertransport, stallen, houderijmethoden, mestverwerking, de mineralenoverschotten zijn aanzienlijk teruggelopen. Op de lange reis naar een meer houdbare manier van werken is duidelijk vooruitgang geboekt. Maar er is één belangrijk terrein waar we de oplossing nog niet hebben: de gezondheid. Dat probleem ligt ten volle op tafel. Hoe je het ook wendt of keert, als we permanente toediening van antibiotica nodig hebben om het vee gezond te houden, dan is de veestapel niet gezond.

Er is ook nog de diervriendelijkheid. Maar het alles over-

heersende vraagstuk is de kwestie hoe je je gezondheid op orde kunt houden in systemen die op maximale productie zijn ingericht. En eerlijk gezegd denk ik dat de oplossing niet ligt in het verder perfectioneren van die systemen, maar in een integraal herontwerp van de houderij, waarin de weerbaarheid van de dieren op peil kan blijven.

Dat betekent ook dat de productiekosten iets omhoog gaan. Je ontkomt er niet aan om de discussie te voeren tussen de schakels in de keten over welk deel van de consumenten-euro naar welke schakel gaat. Er moeten afspraken komen over de prijsverdeling over de schakels. Als de supermarktketens dat verdommen, dan dragen zij een sterke verantwoordelijkheid voor het maatschappelijk niet functioneren van die sector.”

Moeten supermarkten daartoe gedwongen worden?

„De koninklijke weg zou zijn als het bespreekbaar werd. Zo niet, dan moet het via regelgeving een beetje in die richting worden gemanoeuvreed. An-

ders blijven de boeren opgesloten in een situatie waarin ze door marktkrachten gedwongen worden om in een veehouderij te werken die het predikaat duurzaam niet verdient. Let wel, ik leg niet primair de schuld bij de boeren.”

Deze zomer nam u in een interview met De Volkskrant in dit verband het woord ‘dierenmishandeling’ in de mond.

„Ik heb gezegd: als sommigen vinden dat boeren dieren mishandelen, dan zit de oorzaak daarvan in het systeem. Met ‘als’ ervoor. Maar met name het *Agrarisch Dagblad* heeft die uitspraak ontdaan van die voorwaardelijkheid, dat heeft ervan gemaakt: ‘Wijffels: boeren mishandelen dieren’. En dat is absoluut niet wat ik gezegd heb.”

Bedoelt u dan dat het niet zo is dat in de veehouderij de dieren mishandeld worden?

„In sommige delen van de veehouderij kun je niet zeggen dat dieren dierwaardig behandeld worden. Dat is iets waar in dat rapport van toen ook al van alles over gezegd is. We hebben toen een pleidooi gehouden voor een veehouderij waarin dieren zich naar hun aard kunnen gedragen.”

Als we een varken fokken dat niet meer wil wroeten, is het dan ook opgelost?

„Of als we een varken maken dat niet gestresst raakt van een kleine ruimte, tsja... Dat is niet iets waar ik mij bij thuisvoel.

‘Gezondheid grootste kwestie in veehouderij’

Voor mij is het leven iets natuurlijk. Alles wat kunstmatig is en als het ware de principes van de natuur verlaat, daar heb ik ernstige twijfels bij.”

U wilt regelgeving niet uitsluiten. Maar we zitten in een steeds vrijere markt. Hoe moet dat dan, ook met het oog op internationale concurrentie?

„Hoe ontwikkelt zich regelgeving? Dat begint ermee dat mensen dingen zien gebeuren die ze niet willen. Naarmate meer mensen die opvatting delen, groeit de drang om dat om te zetten in regelgeving. Een andere weg is differentiatie in productaanbod in de markt. Dit proces is meestal in eerste aanleg nationaal, daarna Europees, maar vroeg of laat slaat het ook neer in keuzes die supermarkketens maken.

Een voorbeeld uit een andere agrarische tak is de palmolie. Grote, internationale milieuorganisaties zijn in contact getreden met de grote palmolieproducenten. Ze hebben afgesproken dat er geen nieuwe plantages komen waar nu bos staat. Ontbossing voor palmolie kan daar dus niet meer.

Zo zou je met de Nederlandse supermarkten kunnen afspreken dat ze alleen nog duurzaam geproduceerd vlees afnemen. Eigenlijk moet je daarvoor als landbouw een deal sluiten met ngo’s die zich over dit soort dingen zorgen maken. Daar heb je dus wel organiserend vermogen voor nodig.”

Ziet u wel toekomst voor een economisch omvangrijke veehouderij in Nederland?

„Mijn verwachting is dat de veehouderijsector in Nederland op den duur zal krimpen. De landbouw zal er niet aan ontkomen om zijn ecologische voetafdruk te verlagen. Waar dat niet mogelijk is, zal de sector kleiner moeten worden.

Een ander aspect is dat in onze contreien in Noordwest-Europa, met een stagnerende en vergrijzende bevolking, de voedselbehoefte afneemt.”

Hoeveel veehouderij blijft er in Nederland?

„Nederland blinkt uit in hoge productiviteit. Ook die kringlooplandbouw die in ontwikkeling is, dat is hightech.

Er zal daarnaast plaats blijven voor op de internationale markt gerichte landbouw. Maar je krijgt wel een heel andere mix. Er komt meer pluri-formiteit. En de boer wordt steeds meer ondernemer, want hij moet positie kiezen.”

Johan Oppewal

KORT ONDERNEMEN

GENGEWAS MILJOEN EUROPEANEN VRAGEN STOP OP TOELATING

Meer dan 1 miljoen Europeanen vragen de Europese Commissie de toelating van nieuwe genetisch gemodificeerde gewassen te stoppen. Zij ondertekenden het allereerste Europese burgerinitiatief, geïnitieerd door de organisaties Greenpeace en Avaaz. Beide organisaties willen de handtekeningen persoonlijk aan voorzitter van de Europese Commissie Barosso overhandigen. Greenpeace en Avaaz willen eerst de beoordeling van risico’s van genetechnologie voor mens en milieu duidelijker onderzocht hebben.

PELSDIEREN EERSTE KAMER WIL SCHADEREGELING

Het wetsvoorstel van PvdA en SP om de pelsdierhouderij te verbieden wordt dinsdag 12 oktober opnieuw in de Eerste Kamer besproken. Het overleg werd vorige week afgebroken, omdat voor een verbod alleen een meerderheid is te vinden als er een schaderegeling voor gedupeerde ondernemers komt. De ChristenUnie (CU), die bij stemmingen het verschil maakt, is voor een verbod, maar ook voor een schaderegeling. De indieners van het initiatief-wetsontwerp vroegen vorige week meer tijd voor een reactie op de voorwaarde van de CU.

BEMESTING DIKKE FRACTIE MAG NIET VAN BRUSSEL

Reparatiebemesting met fosfaat uit de dikke fractie van mest stuit op een blokkade in Brussel. Op voorstel van toenmalig SGP-Kamerlid Van der Vlies had de Tweede Kamer gevraagd om reparatiebemesting met deze vorm van dierlijke mest toe te staan. Minister Verburg laat nu weten dat voor deze toelating lopende afspraken met Brussel over de derogatie van stikstofbemesting moeten worden opgebroken. Dat lijkt haar ongewenst.

STADSBOEREN KLIMAATWINST BLIJKT BEPERKT TE ZIJN

Boeren in en om de stad is duurzaam, maar de milieuwinst is bescheiden. Voor échte winst moeten we anders gaan eten. Dat blijkt uit onderzoek van Praktijkonderzoek Plant en Omgeving. Onderzoekers becijferden voor Almere de klimaatwinst van grootschalige stadslandbouw in het nieuw te ontwikkelen Oostervold. De milieuwinst blijkt enigszins tegen te vallen. De besparing op de uitstoot van CO₂ bedraagt slechts 0,6 procent.

EHS NOORD-HOLLAND: €1 MILJOEN VOOR NATUURBEHEER

In Noord-Holland kan weer subsidie worden aangevraagd voor particulier natuurbeheer. Gedeputeerde Staten stellen €1 miljoen beschikbaar. De verwachting is dat de provincie daarmee 400 hectare grond kan inzetten voor de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Daarnaast heeft Noord-Holland voor beheer door natuurbeherende organisaties ruim €3 miljoen beschikbaar gesteld. Ook heeft ze het subsidieplafond voor 2009 met terugwerkende kracht verhoogd, zodat alle aanvragen die om financiële redenen geweigerd zijn, alsnog zijn goedgekeurd. Voor gronden die nog ingericht moeten worden, is nu ook geld beschikbaar.

ALGEN MOGELIJKHEID VERDUBBELING OPBRENGST ONTDEKT

Wetenschappers van de universiteit van Montana in de Verenigde Staten hebben een chemische trigger ontdekt waarmee de productie en opbrengst van gekweekte algen voor biodiesel kan worden verdubbeld. De chemische trigger is een goed getimede dosis van bicarbonaat. Het bicarbonaat verdubbelt de omvang van de productie van triacylglyceride, belangrijk bij de productie van biodiesel. Het bicarbonaat moet dan wel op het juiste moment aan het groeiproces worden toegevoegd. Het effect is aangetoond in zowel diatomeeën als in de groene alg.